

Teismo praktikos rinkinys

GENERALINĖS ADVOKATĖS
JULIANE KOKOTT IŠVADA,
pateikta 2012 m. lapkričio 8 d.¹

Byla C-415/11

**Mohamed Aziz
prieš**

Caixa d'Estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa (Catalunyacaixa)

(Juzgado de lo Mercantil n° 3 Barcelona (Ispanija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Nesąžiningos sąlygos sutartyse su vartotojais — Hipoteka užtikrintos paskolos — Teisinės gynybos priemonės per priverstinio vykdymo procesą — Ryškus ir nepateisinamas neatitikimas tarp iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų — Delspinigiai — Paskolos grąžinimas prieš terminą kreditoriaus reikalavimu“

I – Įžanga

1. Šis prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais išaiškinimo².

2. Siekdamas įsigyti būstą ieškovas pagrindinėje byloje M. Aziz sudarė su taupomuoju banku atsakovu paskolos sutartį ir paskolą užtikrino hipoteka. Kadangi M. Aziz kilo mokėjimo problemų, atsakovas pradėjo priverstinį vykdymą išieškant iš nekilnojamojo turto pagal Ispanijos teisės aktuose numatytą supaprastintą priverstinio hipoteka užtikrinto skolinio išipareigojimo vykdymo procesą.

3. Po to, kai buvo baigtas priverstinio vykdymo procesas, M. Aziz atskirame procese pateikė prieštaravimą, kuriame nurodė, kad viena paskolos sutarties sąlyga yra nesąžininga. Kaip nurodo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, per priverstinio hipoteka užtikrinto skolinio išipareigojimo vykdymo procesą negalima ginčyti nesąžiningų paskolos sutarties sąlygų. Atvirkščiai, tokį prieštaravimą vartotojas gali pareikšti tik per atskirą procesą dėl pripažinimo. Tačiau toks procesas nedaro jokios įtakos priverstinio vykdymo procesui. Tokios aplinkybėmis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar nacionalinės proceso teisės nuostatos, pagal kurias nėra galimybės pareikšti prieštaravimo dėl nesąžiningų sutarties sąlygų, yra suderinamos su Direktyva 93/13. Be to, jis taip pat klausia dėl konkrečių paskolos sąlygų nesąžiningumo.

4. Taigi ši byla suteikia Teisingumo Teismui galimybę toliau plėtoti savo praktiką, susijusią su nacionalinės proceso teisės aktais užtikrinama veiksminga vartotojų apsauga. Be to, prašoma išaiškinti aplinkybes, į kurias reikia atsižvelgti nustatant, ar sutarties sąlyga yra nesąžininga.

1 — Originalo kalba: vokiečių.

2 — OL L 95, p. 29; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 288; ši direktyva dabartiniu metu iš dalies pakeista 2011 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/83/ES (OL L 304, p. 64), tačiau pastarąja padaryti pakeitimai nagrinėjamu atveju nėra svarbūs.

II – Teisinis pagrindas

A – Europos Sąjungos teisė

5. Direktyvos 93/13 3 straipsnyje nustatyta:

„1. Ta sutarties sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi, yra laikoma nesąžininga, jeigu pažeidžiant sąžiningumo reikalavimą dėl jos atsiranda ryškus neatitikimas tarp iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų vartotojo nenaudai.

<...>

3. Priede pateikiamas orientacinis ir neišsamus sąlygų, kurias galima laikyti nesąžiningomis, sąrašas.“

6. Direktyvos 93/13 4 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„1. Nepažeidžiant 7 straipsnio, sutarties sąlygos nesąžiningumas vertinamas, atsižvelgiant į prekių ar paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta sutartis, pobūdį, ir sutarties sudarymo metu nurodant visas sutarties sudarymo aplinkybes ir visas kitas tos sutarties arba kitos sutarties, nuo kurios ji priklauso, sąlygas.“

7. Direktyvos 7 straipsnio 1 dalis suformuluota taip:

„Valstybės narės užtikrina, kad vartotojų ir konkurentų naudai egzistuotų pakankamos ir veiksmingos priemonės, užkertančios kelią nuolatiniame nesąžiningų sąlygų naudojimui sutartyse, pardavėjų ar tiekėjų sudaromose su vartotojais.“

8. Direktyvos 93/13 priede „3 straipsnio 3 dalyje nurodytos sąlygos“ nurodyta:

„1. Sąlygos, kurių tikslas arba rezultatas:

<...>

e) reikalauti iš bet kurio vartotojo, kuris neįvykdo savo įsipareigojimo, kaip kompensaciją už tai sumokėti neproporcingai didelę sumą;

<...>

q) panaikinti arba trukdyti vartotojo teisei pareikšti ieškinį arba naudotis bet kuria kita teisinės apsaugos priemone, ypač reikalaujant, kad vartotojas ginčus pavestų spręsti išskirtinai arbitražui, kuriam nėra taikomos teisinės nuostatos, nederamai apriboti jo turimus įrodymus arba skirti jam įrodinėjimo pareigą, kuri pagal taikytinus teisės aktus turėtų tekti kitai sutarties šaliai.

<...>“

B – Nacionalinė teisė

9. Teisminis procesas dėl priverstinio hipoteka užtikrinto skolinio įsipareigojimo vykdymo reglamentuotas *Ley de Enjuiciamiento Civil*³ 693 ir 695–698 straipsniuose.

3 — Civilinio proceso įstatymas, toliau – LEC.

10. LEC 695 straipsnyje numatyta:

„1. Dėl šiame skyriuje nurodyto priverstinio vykdymo proceso skolininkas gali pareikšti prieštaravimą tik remdamasis tokiais pagrindais:

- 1) garantijos arba garantija užtikrinto skolinio įsipareigojimo išnykimas, kai pateikiama registro pažyma, iš kurios paaiškėja hipotekos arba prirėkus įkaitinės teisės panaikinimas (į registrą įrašyta įkaitinė teisė), arba notarinės formos dokumentas, patvirtinantis gautą mokėjimą arba garantijos panaikinimą;
- 2) mokėtinos sumos apskaičiavimo klaida, kai užtikrintas skolinis reikalavimas yra atsiskaitymų tarp kreditoriaus ir skolininko sąskaitos uždarymo likutis. Skolininkas privalo pateikti savo banko sąskaitos išrašo egzempliorių ir prieštaravimas yra priimtinas tik tada, kai ten nurodytas sąskaitos likutis ir kreditoriaus pateikto banko sąskaitos išrašo likutis skiriasi. <...>

2. Pareiškus prieštaravimą pagal 1 dalį, teismo kancleris sustabdo priverstinį vykdymą ir nurodo šalims nustatytu laiku atvykti į teismą, išdavusį vykdomąjį dokumentą, tačiau ne anksčiau kaip po keturių dienų nuo šaukimo datos. Nustatytu laiku teismas išklauso šalis, priima pateikiamus dokumentus ir per dvi dienas priima, jo nuomone, tinkamą sprendimą, kurį išdėsto nutarties forma <...>“

11. LEC 698 straipsnyje nustatyta:

„1. Bet kuris kitas skolininko, trečiojo asmens, kuris yra savininkas, ar kitų suinteresuotųjų asmenų prieštaravimas, nenurodytas pirmesniuose straipsniuose, įskaitant prieštaravimus dėl vykdomojo dokumento negaliojimo, mokėjimo termino, aiškumo, reikalavimo panaikinimo ar dydžio, išnagrinėjamas per atitinkamą procesą, tačiau tai nesustabdo ir nenutraukia šiame skyriuje numatyto vykdymo proceso.

<...>

2. Pareiškus 1 dalyje nurodytą prieštaravimą arba jau vykstant vėliau pradėtam procesui, galima prašyti užtikrinti sprendimo, kuris bus priimtas šiame procese, vykdymą sulaikant visą ar dalį kreditoriui pagal šiame skyriuje reglamentuojamą procesą mokėtinos sumos.

Jei nurodyti pagrindai, teismo nuomone, yra pakankami, jis pateiktų dokumentų pagrindu skiria minėtą mokėjimo sulaikymo priemonę. Jei nėra akivaizdu, kad prašymą pateikęs asmuo yra pakankamai mokus, teismas privalo iš anksto iš jo pareikalauti pakankamo dydžio garantijos, užtikrinančios delspinigių ir kitos žalos, kurią kreditorius gali patirti, išieškojimą.

3. Jei kreditorius mokėjimo sumą, kurią buvo nurodyta sulaikyti dėl 1 dalyje nurodyto proceso, užtikrina garantija, kurios dydį teismas laiko pakankamu, sulaikymas panaikinamas.“

III – Faktinės aplinkybės ir prašymas priimti prejudicinį sprendimą

12. 2007 m. liepą M. Aziz pasirašė su *Caixa d'Estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa (Catalunyacaixa)*⁴ hipoteka užtikrintos paskolos sutartį, kuri buvo įforminta raštu ir patvirtinta notariškai. Šia 138 000 eurų dydžio paskolos sutartimi iš esmės buvo siekiama padengti 115 821 euro įsiskolinimą kitai kredito įstaigai, kurioje buvo paimtas kreditas šeimos būstui įsigyti. Hipoteka įkeistas turtas ir toliau liko šeimos būstas, kuris notaro patvirtintoje paskolos sutartyje buvo įvertintas 194 000 eurų. Tuo metu M. Aziz nuolatinės mėnesinės pajamos buvo 1 341 euras.

4 — Toliau – taupomasis bankas.

13. Prašyme priimti prejudicinį sprendimą pagrindinės sutarties sąlygos apibendrinamos taip: paskolos grąžinimo laikotarpis – 33 metai, sumokant iš viso 396 mėnesines įmokas nuo 2007 m. rugpjūčio 1 d. iki 2040 m. liepos 31 d. Mėnesinė įmoka, jeigu pirminė palūkanų norma nekito, yra 701,04 euro. Nustatytos tokios standartinės palūkanos: iki 2008 m. sausio 30 d. – fiksuota metinė nominali 4,87 % palūkanų norma, o nuo kitos dienos tol, kol bus grąžinta visa paskola, nominali palūkanų norma tampa kintama („Euribor“ + 1,10 %).

14. Sutarties 6 sąlygoje numatyta, kad paskolos gavėjui automatiškai, be būtinybės pranešti ar kaip nors priminti, atsiranda prievolė mokėti delspinigius, jeigu tinkamu laiku, netgi tada, kai terminas sutrumpintas, jis nesumoka kokios nors mokėtinios palūkanų ar pagrindinės dalies sumos. Delspinigiai skaičiuojami už kiekvieną vėlavimo dieną ir jų norma yra 18,75 %.

15. Toliau nurodyta, kad taupomasis bankas, be kita ko, gali pareikalauti visą paskolą grąžinti prieš terminą, jei per nustatytą terminą skolininkas neįvykdė savo pareigos sumokėti kurią nors pagrindinės paskolos sumos ar jos palūkanų dalį. Šalys susitarė šį pagrindą įrašyti į Nekilnojamojo turto registrą, kad prireikus pagal LEC 693 straipsnio nuostatas per teismą būtų galima pareikalauti visos skolos (pagrindinės paskolos ir palūkanų).

16. 11 sąlyga yra susijusi su hipotekos sudarymu. Hipoteka užtikrinama pagrindinė 138 000 eurų paskolos suma, sutartos palūkanos už vienus metus ir delspinigiai ne daugiau kaip iki 51 750 eurų sumos, taip pat 13 800 eurų už būsimas išlaidas ir nuostolius. Visa tai neturi poveikio asmeninei skolininko atsakomybei.

17. 15 sąlygoje numatytas priverstinis hipotekos vykdymas per teismą. Ši sąlyga grindžiama notaro patvirtintoje paskolos sutartyje nurodyta įvertinta būsto verte (194 000 eurų). Joje susitariama, kad grąžinti skolą gali būti pareikalauta teismo keliu pradedant procesą dėl pripažinimo arba įprastą priverstinio vykdymo procesą, arba priverstinio hipoteka užtikrinto skolinio išsipareigojimo vykdymo procesą. Bankui aiškiai suteikiama teisė, pirmiausia priverstinio vykdymo atveju, vienašališkai nustatyti mokėtinios sumos dydį; šiuo tikslu jis kartu su hipotekos sudarymo raštu pateikia likusių mokėtinų sumų skaičiavimą, parengtą sutarta notarine forma, ir kitas atitinkamas pažymas.

18. Nuo 2007 m. spalio M. Aziz nesumokėjo kelių mėnesinių įmokų (2007 m. spalio mėn., 2007 m. gruodžio mėn., 2008 m. sausio mėn., 2008 m. vasario mėn., 2008 m. kovo, balandžio ir gegužės mėn.). Dėl vėluojančių įmokų taupomasis bankas pareikalavo sumokėti sutartus delspinigius. Laikotarpiu nuo 2007 m. liepos 31 d., t. y. nuo to laiko momento, kai reikėjo sumokėti pirmąją paskolos įmoką, iki 2008 m. gegužės 31 d. M. Aziz sumokėjo 1 325,98 euro pagrindinės dalies ir 6 656,44 euro sutartinių palūkanų ir (arba) delspinigių.

19. Nuo 2008 m. gegužės pabaigos M. Aziz nustojo reguliariai mokėti paskolos mėnesines įmokas. Taupomasis bankas pasinaudojo teise pareikalauti grąžinti kreditą prieš terminą. Remdamasis priešlaikiniu sutarties pasibaigimo sąlyga, bankas pareikalavo grąžinti visą paskolos sumą (pagrindinę sumą ir palūkanas).

20. 2008 m. spalio mėn. taupomojo banko atstovas kreipėsi dėl notarinės formos dokumento, kuriuo nustatyta suma, M. Aziz dar turima sumokėti bankui, išdavimo. Šiame notaro dokumente, remiantis visuotinai pripažintais matematiniais ir finansiniais kriterijais ir atsižvelgiant į šalių sutartas sąlygas bei kredito įstaigos pažymą, buvo nurodyta 139 764,76 euro skola. Šią sumą sudaro 136 674,02 euro pagrindinis reikalavimas, 3 017,97 euro sutartinės palūkanos ir 72,77 euro delspinigiai.

21. 2009 m. sausio mėn. taupomasis bankas telegrama pranešė M. Aziz apie pradėtą teisminį procesą, kuriuo iš jo siekiama susigrąžinti iki 2008 m. spalio 16 d. mokėtiną sumą, sutartas palūkanas, kurios skaičiuojamos nuo šio laiko momento iki visos sumos sumokėjimo dienos, ir susijusias išlaidas. Telegrama, kurioje jis raginamas sumokėti skolą, 2009 m. vasario 2 d buvo įteikta. M. Aziz namuose jo šeimos nariui.

22. 2009 m. kovo mėn. taupomasis bankas pradėjo procesą dėl priverstinio hipoteka užtikrinto skolinio išsipareigojimo vykdymo neteisminių dokumentų pagrindu, numatytą Ispanijos civilinio proceso įstatyme, ir pareikalavo iš M. Aziz sumokėti 136 674,02 euro pagrindinę sumą, 90,74 euro mokėtinų palūkanų ir 41 902,21 euro palūkanų ir išlaidų. Įteikiant prašymą dėl priverstinio hipoteka užtikrinto skolinio išsipareigojimo vykdymo, mokėtinų, bet dar nesumokėtų įmokų suma siekė 3 153,46 euro. Priverstinis vykdymas išieškant iš turto buvo nukreiptas į hipoteka įkeistą nekilnojamąjį turtą, t. y. M. Aziz ir jo šeimos būstą.

23. Vykdyti priverstinio hipoteka užtikrinto skolinio išsipareigojimo vykdymo procesą buvo priskirta *Juzgado de Primera Instancia n° 5 de Martorell*. Šis teismas paragino M. Aziz sumokėti skolą, tačiau šis to nepadarė.

24. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad pagal Ispanijos civilinio proceso teisę prieštaravimo dėl hipotekos priverstinio vykdymo pagrindai yra apriboti. Prieštaravimą galima pateikti tik dėl garantijos arba užtikrinto reikalavimo pasibaigimo, mokėtinų sumos apskaiciavimo klaidos (kai skola yra atsiskaitymų tarp kreditoriaus ir skolininko sąskaitos uždarymo likutis) ir dėl kitos nepanaikintos hipotekos buvimo, kuri buvo įregistruota anksčiau. Nagrinėjamu atveju nėra nė vieno iš nurodytų pagrindų.

25. Pagal LEC 698 straipsnio 1 dalį bet koku kitu pagrindu pareikštas skolininko prieštaravimas (pavyzdžiui, susijęs su paskolos sutarties, pagal kurią atsiranda skola, sąlygų negaliojimu) nagrinėjamas atskirame įprastos teisenos procese, nesustabdant priverstinio vykdymo proceso. Pagal LEC 698 straipsnio 2 dalį teismas, kompetentingas priimti sprendimą įprastos teisenos procese, savo sprendimo vykdymą gali užtikrinti tik sulaukęs visą kreditoriui mokėtiną varžytinėse gautą sumą ar jos dalį.

26. M. Aziz priverstinio vykdymo procese nedalyvavo ir nepateikė jokio prieštaravimo dėl priverstinio vykdymo. Jis taip pat nepasinaudojo LEC 693 straipsnio 3 dalyje numatyta galimybe „išlaisvinti turtą“ ir išvengti varžytinių, sumokėdamas priverstinio vykdymo momentu mokėtiną įmoką ir su jomis susijusias palūkanas, išlaidas ir nuostolius.

27. Todėl 2009 m. gruodžio 15 d. buvo priimta nutartis, kuria nurodyta atlikti priverstinį išieškojimą iš hipoteka įkeisto nekilnojamojo turto.

28. 2010 m. liepos 20 d. įvyko hipoteka įkeisto turto varžytinės, kuriose nedalyvavo jokie pretendentai. Taupomasis bankas paprašė perleisti jam nekilnojamąjį turtą už 50 % įvertintos sumos (97 200 eurų), nes tokia praktika yra leistina pagal Ispanijos priverstinio vykdymo teisės aktus, tai ir buvo padaryta. Taigi M. Aziz neteko nuosavybės teisės į savo būstą ir dar liko skolingas taupomajam bankui daugiau kaip 40 000 eurų pagrindinės paskolos sumos, mokėtiną palūkaną ir išlaidas. 2011 m. sausio 20 d. *Juzgado de Primera Instancia n° 5 de Martorell* įgaliota teismo komisija apsilankė išvaržomame objekte, kad galėtų jį nuosavybės teise perduoti taupomajam bankui. M. Aziz buvo iškeldintas iš būsto.

29. Pagrindinėje byloje, kurią nagrinėja prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, *Juzgado Mercantil n° 3 de Barcelona*, M. Aziz, kaip ieškovas, prašo sutarties 15 sąlygą pripažinti nesąžininga, todėl negaliojančia, vadinasi, kaip patikslina prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, iš esmės prašo priverstinio vykdymo procesą pripažinti niekiniu. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas sustabdė bylos nagrinėjimą, kol bus pateiktas atsakymas į prejudicinius klausimus.

30. *Juzgado Mercantil* pateikė Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

- „1. Ar priverstinio vykdymo iš hipoteka ar kitaip įkeisto turto remiantis teisiniais dokumentais sistema, numatyta LEC 695 ir paskesniuose straipsniuose, kartu su Ispanijos proceso teisėje numatytų jos prieštaravimo pagrindų apribojimais yra aiškus vartotojo apsaugos apribojimas, nes ji formaliai ir faktiškai neleidžia vartotojui pasinaudoti teise pareikšti ieškinį ar kitomis teisminės gynybos priemonėmis, kurios užtikrina veiksmingą jo teisių apsaugą?
2. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo prašoma išaiškinti neproporcingumo sąvoką, kiek ji susijusi su:
  - a) priešlaikinio ilgalaikių sutarčių (šiuo atveju – sudarytos 33 metams) pasibaigimo dėl išpareigojimų nevykdymo labai ribotą ir konkretų laiko tarpą galimybe;
  - b) nustatymu delspinigių normos (šiuo atveju didesnės nei 18 %), kuri neatitinka kitose sutartyse su vartotojais (dėl vartojimo kreditų) numatytų delspinigių nustatymo kriterijų ir kitos srities sutartyse su vartotojais gali būti laikoma nesąžininga, tačiau kuriai sutartyse dėl nekilnojamojo turto nėra aiškios teisės aktuose nustatytos ribos, netgi tais atvejais, kai delspinigiai taikomi ne tik mokėtinoms įmokoms, bet ir visoms įmokoms, kurios tapo mokėtinos dėl priešlaikinio paskolos sutarties pasibaigimo;
  - c) nustatymu kintamų palūkanų – ir delspinigių – apskaičiavimo ir nustatymo mechanizmų, kuriais vienašališkai naudojasi paskolos davėjas kartu su hipotekos vykdymo galimybe ir kuriais per priverstinio vykdymo procesą skolininkui neleidžiama pareikšti prieštaravimo dėl skolos dydžio ir reikalaujama, kad jis pradėtų procesą dėl pripažinimo, kurio galutinis sprendimas būtų priimtas užbaigus priverstinį vykdymą arba bent jau kai skolininkas būtų netekęs hipoteka arba garantija užtikrinto turto – tai yra labai svarbus klausimas, kai paskolos prašoma būstui įsigyti, o atliekant priverstinį vykdymą, iškeldinama iš būsto.“

31. Per procesą Teisingumo Teisme rašytines ir žodines pastabas pateikė M. Aziz, *Catalunyacaixa*, Ispanijos vyriausybė ir Europos Komisija.

IV – Teisinis vertinimas

A – Pirmasis prejudicinis klausimas

1. Priimtinumumas

32. Pateikdamas pirmąjį klausimą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia sužinoti, ar nacionalinės proceso teisės aktuose numatyta priverstinio hipotekos vykdymo sistema, pagal kurią nėra galimybės, remiantis nesąžiningomis hipoteka užtikrinamos paskolos sutarties sąlygomis, pareikšti prieštaravimą dėl priverstinio vykdymo, yra vartotojo apsaugos apribojimas, todėl prieštarauja Direktyvai 93/13.

33. Taupomasis bankas, kuris yra atsakovas pagrindinėje byloje, abejoja dėl šio klausimo priimtinumumo. Jo manymu, klausimas yra visiškai hipotetinis ir niekaip nesusijęs su pagrindine byla, kurią nagrinėja prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas. Juk ten ginčo dalykas būtent yra sutarties 15 sąlygos galiojimo klausimas. Ispanijos vyriausybė taip pat mano, kad klausimas nepriimtinas. Juk klausimas dėl prieštaravimo pagrindų apribojimo per priverstinio vykdymo procesą gali būti svarbus

tik teismui priverstinio vykdymo procese. Tačiau nagrinėjama atveju priverstinio vykdymo procesas jau baigtas. Todėl pirmasis klausimas nėra svarbus bylai, kurią nagrinėja prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, nes jis sutarties sąlygos galiojimą turi vertinti abstrakčiai ir atskirai nuo jau užbaigto priverstinio vykdymo proceso.

34. Komisija taip pat mano, kad klausimas dėl teismo, į kurį kreiptasi dėl priverstinio vykdymo, tikrinimo galimybių yra hipotetinis, vadinasi, nepriimtinas. Ji siūlo performuluoti prejudicinį klausimą. Reikėtų nagrinėti klausimą, kokius įgaliojimus, atsižvelgiant į tai, kad prieštaravimo pagrindai per priverstinio vykdymo procesą yra apriboti, turėtų turėti teismas *procese dėl pripažinimo*.

35. Reikia pritarti proceso šalims, kad šis konkrečiai suformuluotas klausimas yra hipotetinis tiek, kiek jį iš tikrųjų pateikia ne teismas, į kurį kreiptasi dėl priverstinio vykdymo. Tačiau klausimas dėl prieštaravimo galimybių per priverstinio vykdymo procesą ir Direktyvos 93/13 poveikio teisinės apsaugos galimybės per priverstinio vykdymo procesą tiesiogiai kyla tik teismui, į kurį kreiptasi dėl priverstinio vykdymo.

36. Todėl, kaip teisingai siūlo Komisija, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo pateiktą klausimą reikėtų suprasti plačiau, būtent, kokias galimybes pasinaudoti teisine apsauga prieš priverstinį vykdymą turi turėti vartotojas bent jau per procesą dėl pripažinimo, vykstantį prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teisme. Iš pirmo žvilgsnio net ir toks klausimas gali pasirodyti hipotetinis, nes priverstinis vykdymas jau užbaigtas. Tačiau jis svarbus sprendimui byloje priimti.

37. Juk prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas savo prašyme dėl prejudicinio sprendimo nurodo, kad pagrindinėje byloje taip pat nagrinėjamas klausimas dėl tam tikrų kompensacinių mokėjimų, susijusių su jau visiškai užbaigtu priverstinio hipotekos vykdymo procesu. Todėl teisinės apsaugos nuo priverstinio vykdymo klausimas yra svarbus prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo sprendimui priimti, nes pagal veiksmingumo principą šis teismas savo sprendimu turi pašalinti ankstesnio proceso trūkumus.

38. Todėl toliau reikia išnagrinėti, kokius reikalavimus, kiek tai susiję su priverstiniu vykdymu, Direktyva 93/13 kelia vartotojo galimybės pareikšti prieštaravimą dėl sąlygų nesąžiningumo.

2. Vertinimas

39. Siekiant atsakyti į pirmąjį prejudicinį klausimą, visų pirma reikia priminti, kad Direktyva 93/13 nustatyta apsaugos sistema pagrįsta idėja, jog vartotojo padėtis yra mažiau palanki nei pardavėjo ar tiekėjo tiek dėl galimybių derėtis, tiek dėl informacijos lygio. Dėl to jis priverstas sutikti su pardavėjo ar tiekėjo iš anksto nustatytomis sąlygomis ir negali daryti įtakos jų turiniui⁵.

40. Atsižvelgiant į tokią mažiau palankią padėtį, Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad nesąžiningos sąlygos nėra privalomos vartotojui. Iš teismo praktikos matyti, jog tai yra imperatyvi nuostata, kuria formalią pusiausvyrą tarp sutarties šalių teisių ir pareigų siekiama pakeisti realia pusiausvyra, galinčia atkurti sutarties šalių lygybę⁶.

5 — 2000 m. birželio 27 d. Sprendimas *Océano Grupo Editorial ir Salvat Editores* (C-240/98-C-244/98, Rink. p. I-4941, 25 punktas); 2006 m. spalio 26 d. Sprendimas *Mostaza Claro* (C-168/05, Rink. p. I-10421, 25 punktas); 2009 m. spalio 6 d. Sprendimas *Asturcom Telecomunicaciones* (C-40/08, Rink. p. I-9579, 29 punktas) ir 2012 m. birželio 14 d. Sprendimas *Banco Español de Crédito* (C-618/10, 39 punktas).

6 — Sprendimai *Mostaza Claro* (minėtas 5 išnašoje, 36 punktas) ir *Asturcom Telecomunicaciones* (minėtas 5 išnašoje, 30 punktas); 2010 m. lapkričio 9 d. Sprendimas *VB Pénzügyi Lízing* (C-137/08, Rink. p. I-10847, 47 punktas) ir 2012 m. kovo 15 d. Sprendimas *Pereničová und Perenič* (C-453/10, 28 punktas).

41. Siekdamas užtikrinti Direktyva 93/13 siekiamą apsaugą Teisingumo Teismas jau ne kartą yra pabrėžęs, kad tarp vartotojo ir pardavėjo ar tiekėjo egzistuojanti nelygybė gali būti kompensuota tik pozityviais su sutarties šalimis nesusijusių subjektų veiksmais⁷.

42. Atsižvelgdamas į šiuos principus Teisingumo Teismas nusprendė, kad nacionalinis teismas turi netgi *ex officio* įvertinti sutarties sąlygos, patenkančios į Direktyvos 93/13 taikymo sritį, nesąžiningumą ir taip kompensuoti disbalansą tarp vartotojo ir pardavėjo ar tiekėjo⁸.

43. Nagrinėjama byla susijusi su klausimu, kokias galimybes ginčyti priverstinį hipotekos, kuria užtikrinama paskolos sutartis, vykdymą turi turėti vartotojas, remdamasis nesąžininga šios sutarties sąlyga.

44. Kadangi Sąjungos teisės lygmeniu nacionalinės priverstinio vykdymo priemonės nesuderintos, pagal valstybių narių procesinės autonomijos principą šio proceso tvarką turi nustatyti šių valstybių vidaus teisė. Tačiau valstybių narių veiksmų laisvę riboja lygiavertiškumo principas ir veiksmingumo principas⁹. Numatyta tvarka negali būti mažiau palanki nei reglamentuojanti panašias situacijas, kurioms taikoma vidaus teisė, ir dėl jos negali tapti iš esmės neįmanoma ar pernelyg sudėtinga pasinaudoti Sąjungos teise vartotojams suteiktomis teisėmis¹⁰.

45. Pagal lygiavertiškumo principą ieškiniams taikomos proceso taisyklės, kuriomis užtikrinama Sąjungos teise pagrįstų individualių teisių apsauga, negali būti mažiau palankios už tas, kurios taikomos atitinkamiems vidaus ieškiniams¹¹. Dėl to nagrinėjamu atveju problemų nekyla. Juk LEC 698 straipsnyje numatyta, kad per priverstinio vykdymo procesą ne tik negalima reikšti prieštaravimo nesąžiningų sąlygų pagrindu, bet apskritai negalima reikšti prieštaravimų, kurie gali būti susiję su dokumento negaliojimu.

46. Toliau reikia detaliau išnagrinėti, ar nepažeidžiamas veiksmingumo principas. Pagal jį nacionalinės proceso taisyklės negali trukdyti vartotojams pasinaudoti Direktyva 93/13 jiems suteiktomis teisėmis. Pagal nusistovėjusią teismo praktiką kiekvieną atvejį, kai kyla klausimas, ar dėl nacionalinės proceso normos Sąjungos teisės taikymas tampa neįmanomas ar pernelyg sudėtingas, reikia nagrinėti atsižvelgiant į šios normos svarbą visam procesui, proceso eigą ir jo ypatumus įvairiose nacionalinėse institucijose¹².

47. Remiantis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo duomenimis, per Ispanijoje numatytą supaprastintą priverstinio hipoteka užtikrinto skolinio reikalavimo vykdymo procesą tam, kad būtų veiksmingai ir greitai realizuojamas hipotekos objektas, skolininko apsaugos galimybės yra labai ribotos. Taigi, nepaisant kelių išimčių, kurios, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo nuomone, šiuo atveju nėra svarbios, skolininkas negali pasipriešinti hipotekos objekto realizavimui net tada, kai sutarties sąlygos galbūt yra nesąžiningos. Ir tik pradėjęs atskirą procesą dėl pripažinimo, kuriuo ginčijamas vykdomojo dokumento galiojimas, jis gali pareikšti prieštaravimus dėl reikalavimo, kuriuo grindžiamas priverstinis vykdymas, taigi remtis sutartyje esančių sąlygų nesąžiningumu.

48. Tačiau taip skolininkas gali vien daryti įtaką išieškotos sumos paskirstymui arba pareikšti savo teisę į dėl priverstinio vykdymo patirtos žalos atlyginimą. Tokiame atskirame procese dėl pripažinimo teismas taip pat gali nurodyti neišmokėti už išvaržytą turtą gautos sumos ir taip užtikrinti, kad bus patenkintas kreditoriui pareikštas skolininko reikalavimas.

7 — Sprendimas *Banco Español de Crédito* (minėtas 5 išnašoje, 41 punktą ir ten nurodyta teismo praktika).

8 — Sprendimas *Banco Español de Crédito* (minėtas 5 išnašoje, 42 punktą).

9 — Žr. Sprendimą *Banco Español de Crédito* (minėtas 5 išnašoje, 46 punktą).

10 — Sprendimas *Banco Español de Crédito* (minėtas 5 išnašoje, 46 punktą ir ten nurodyta teismo praktika).

11 — 2010 m. kovo 18 d. Sprendimas *Alasini ir kt.* (C-317/08-C-320/08, Rink. p. I-2213, 48 punktą).

12 — Sprendimai *Asturcom Telecomunicaciones* (minėtas 5 išnašoje, 39 punktą) ir *Banco Español de Crédito* (minėtas 5 išnašoje, 49 punktą).

49. Tačiau, kaip nurodyta prašyme priimti prejudicinį sprendimą, nei per supaprastintą priverstinio vykdymo procesą, nei per atskirą procesą dėl pripažinimo kompetentingas teismas negali laikinai sustabdyti priverstinio vykdymo, t. y. negali nurodyti sustabdyti nekilnojamojo turto pardavimo iš varžytinių.

50. Vadinasi, net tada, kai nesąžininga paskolos sutartis, kuri užtikrinama hipoteka, sąlyga prieštarauti į nekilnojamąjį turtą nukreiptam priverstiniam išieškojimui, vartotojas pagal Ispanijos teisės aktus neturėtų galimybės užkirsti kelio turto pardavimui iš varžytinių, taigi ir nuosavybės praradimui. Ir tik vėliau vartotojas galėtų pasinaudoti teisine apsauga, kuri apsiriboja žalos atlyginimu, ir, kaip nagrinėjamu atveju, būtų priverstas susitaikyti su savo būsto netekimu.

51. Tokia procesinė tvarka pažeidžia Direktyva 93/13 siekiamos apsaugos veiksmingumą.

52. Ypač tada, kai hipoteka įkeistas turtas yra skolininko būstas, vien numatyti teisę į žalos atlyginimą nepakanka, kad būtų veiksmingai užtikrintos vartotojams Direktyva 93/13 suteiktos teisės. Veiksminga apsauga nuo nesąžiningų sutarties sąlygų neužtikrinama, jeigu esant tokioms sąlygoms vartotojas negali sutrukdyti realizuoti hipoteka užtikrinto turto, taigi negali pasipriešinti tam, kad iš varžytinių bus parduotas jo būstas, todėl jis neteks savo nuosavybės ir bus išskeldintas, ir tik vėliau gali pasinaudoti teisine apsauga ir pareikšti reikalavimą dėl žalos atlyginimo.

53. Tačiau pagal Direktyvą 93/13 reikalaujama, kad vartotojas turėtų veiksmingą teisę pareikšti ieškinį tam, kad galėtų būti patikrinta, ar jo paskolos sutarties sąlygos yra nesąžiningos, ir taip prireikus užkirsti kelią priverstiniam vykdymui.

54. Tai matyti iš neseniai priimto sprendimo byloje *Banco Español de Crédito*. Jame Teisingumo Teismas dėl teisminės mokėjimo įsakymo procedūros nusprendė, kad siekdamas užtikrinti veiksmingumo principą taikant Direktyvą 93/13 nacionalinis teismas dar prieš išduodamas mokėjimo įsakymą, dėl kurio vartotojas gali pareikšti prieštaravimą, turi *ex officio* įvertinti, ar sutarties sąlygos nėra nesąžiningos, jei turi visus šiuo klausimu reikalingus teisinius ir faktinius duomenis¹³. Juk yra tikrai nemaža rizika, kad vartotojas nepareikš reikalaujamo prieštaravimo¹⁴.

55. Ar tuo remiantis taip pat galima daryti išvadą, kad vartotojas turi turėti galimybę nesąžiningas sutarties sąlygas ginčyti *tiesiogiai* per priverstinio vykdymo procesą, ne tik vėliau per atskirą procesą? Abejonių dėl to, ar galima perkelti teismo praktiką byloje *Banco Español de Crédito*, gali kilti dėl to, kad, kitaip negu mokėjimo įsakymo procedūros atveju, esant situacijai, kaip antai nagrinėjama, notarinės formos dokumentas ir yra vykdomasis dokumentas ir reikia pripažinti kreditoriaus interesą kuo skubiau atlikti priverstinį vykdymą. Nustatydamas formalų priverstinio vykdymo procesą ir labai apribodamas prieštaravimo pagrindus įstatymų leidėjas siekia kuo greitesnio reikalavimų, dėl kurių išduotas dokumentas, vykdymo. Atsižvelgiant į tai, mano manymu, nėra būtina situacijos, kai vartotojas tik pradėdamas procesą gali sudaryti sąlygas teismui, į kurį kreiptasi, tikrinti sutarties sąlygas, iš karto vertinti kaip pernelyg didelio vartotojo teisinės apsaugos apsunkinimo.

56. Vis dėlto per nagrinėjamą procesą į šį klausimą galutinai atsakyti nereikia. Kaip jau nurodžiau vertindama priimtinumą, nereikia atsakyti ir į klausimą, ar vartotojas jau per patį *priverstinio vykdymo procesą* aiškiai turi turėti galimybę remtis nesąžininga paskolos sutarties sąlyga. Todėl dar mažiau svarbus klausimas, ar, remiantis Sprendimu *Banco Español de Crédito*, darytina išvada, kad teismas, į

13 — Sprendimas *Banco Español de Crédito* (minėtas 5 išnašoje, 53 punktas).

14 — Sprendimas *Banco Español de Crédito* (minėtas 5 išnašoje, 54 ir 55 punktai).

kuri kreiptasi dėl priverstinio vykdymo, turi savo iniciatyva tikrinti atskirų sutarties sąlygų, galinčių turėti poveikį priverstiniam vykdymui, galiojimą¹⁵. Juk pirmasis prejudicinis klausimas aiškiai susijęs vien su vartotojo galimybe pareikšti prieštaravimus, o dėl tikrinimo savo iniciatyva galimybės prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas neklausia.

57. Todėl nagrinėjamos bylos atveju yra svarbu vien tai, jog veiksmingumo principas bet kuriuo atveju reikalauja, kad per procesą dėl pripažinimo teismas turėtų galimybę (laikina) sustabdyti vykdymo procesą, kad galėtų sustabdyti priverstinį vykdymą, kol bus patikrintas sutarties sąlygos sąžiningumas, ir taip neleisti, kad dėl priverstinio vykdymo vartotojo nenaudai atsirastų aplinkybės, kurių neįmanoma arba labai sunku atitaisyti.

3. Tarpinė išvada

58. Vadinas, į pirmąjį prejudicinį sprendimą reikia atsakyti, kad priverstinio vykdymo išieškant iš hipoteka ar kitaip įkeisto turto remiantis notariniais dokumentais sistema, kurioje numatytas prieštaravimo galimybių dėl priverstinio vykdymo apribojimas, yra nesuderinama su Direktyva 93/13, jei veiksminga vartotojo teisių, suteiktų Direktyva 93/13, apsauga nei per patį priverstinio vykdymo procesą, nei per atskirą teisminį procesą negali būti užtikrinama, pavyzdžiui, tuo, kad teismas gali laikinai sustabdyti priverstinį vykdymą.

B – Antrasis prejudicinis klausimas

59. Antrojo prejudicinio klausimo tekste vartojama sąvoka „neproporcingumas“, taigi ji siejasi su direktyvos priedo 1 dalies e punkte vartojama terminija. Tačiau prašymas priimti prejudicinį sprendimą turi būti suprantamas taip, kad antruoju prejudiciniu klausimu prašoma išaiškinti direktyvos 3 straipsnio 1 dalyje vartojamą abstraktesnę „neatitikimo“ tarp iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų sąvoką, vietoje kurios tik konkrečiu kaip kompensacija mokėtinų sumų atveju priedo 1 dalies e punkte kalbama apie „neproporcingumą“.

60. Todėl pateikdamas antrąjį klausimą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės prašo patikslinti neatitikimo sąvoką, kaip ji suprantama pagal Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalį. Pagal šią nuostatą sutarties sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi, yra laikoma nesąžininga, jeigu pažeidžiant sąžiningumo reikalavimą dėl jos vartotojo nenaudai atsiranda ryškus ir nepateisinamas iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų neatitikimas.

61. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo tris konkrečias sąlygas, kurios numatytos pagrindinėje byloje nagrinėjamoje sutartyje. Remiantis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo duomenimis, dėl šių sąlygų nebuvo atskirai derėtasi su vartotoju, todėl jos patenka į direktyvos taikymo sritį.

1. Priimtinumai

62. Kaip teigia taupomasis bankas ir Ispanijos vyriausybė, pagrindinėje byloje iki šiol nagrinėta tik viena iš prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo nurodytų sąlygų. Vis dėlto negalima teigti, kad atsakymai į klausimus, susijusius su kitomis sąlygomis, nėra svarbūs sprendimui pagrindinėje byloje priimti. Juk negalima atmesti galimybės, kad bendras atskirų sutarties sąlygų nagrinėjimas ir teisinis vertinimas turės poveikį taip pat pagrindinėje byloje ginčo objektu esančios sąlygos aiškinimui.

15 — Bent jau tais atvejais, kai vykdymo klausimą nagrinėjantis teismas turi visus tam reikalingus teisinius ir faktinius duomenis, žr. Sprendimą *Banco Español de Crédito* (minėtas 5 išnašoje, 53 punktas).

63. Be to, jau tikrinant pirmojo klausimo priimtinumą buvo nurodyta, kad, remiantis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo duomenimis, pagrindinės bylos dalykas apima ir galimą priverstinio vykdymo proceso negaliojimą. Reikia atsižvelgti į tai, kad antrajame klausime nurodytų sąlygų, kurias prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, beje, irgi turi patikrinti *ex officio*, teisinis vertinimas taip pat gali turėti poveikį priverstinio vykdymo proceso veiksmingumui. Todėl visas antrasis klausimas yra priimtinas.

2. Vertinimas

a) Bendros pastabos

64. Teisingumo Teismas jau ne kartą nurodė, kad Direktyvos 93/13 3 straipsnyje pateikta nuoroda į sąžiningumo ir ryškaus bei nepateisinamo sutarties šalių teisių ir pareigų neatitikimo sąvokas tik abstrakčiai apibrėžia veiksnius, dėl kurių sutarties sąlyga tampa nesąžininga¹⁶.

65. Nustatant, ar konkreti sutarties sąlyga galbūt yra nesąžininga, reikia atlikti konkretų atitinkamos sutarties sąlygos vertinimą atsižvelgiant į konkretaus atvejo aplinkybes¹⁷. Direktyvos 93/13 4 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad vertinant reikia atsižvelgti į prekių ar paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta sutartis, pobūdį, visas sutarties sudarymo aplinkybes jos sudarymo metu ir visas kitas tos sutarties arba kitos sutarties, nuo kurios ji priklauso, sąlygas.

66. Remiantis nusistovėjusia Teisingumo Teismo praktika, nacionalinis teismas turi nustatyti, ar sutarties sąlyga atitinka reikalaujamus kriterijus, kad būtų laikoma nesąžininga, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalį. Tik nacionalinis teismas gali išsamiai įvertinti padarinius, kuriuos atitinkama sąlyga gali turėti taikant sutarčiai taikytiną teisę, o tai reiškia, kad turi būti įvertinta ir nacionalinės teisės sistema¹⁸.

67. Galutinį vertinimą dėl ginčijamų sąlygų nesąžiningo pobūdžio turi pateikti nacionalinis teismas, o ne Teisingumo Teismas¹⁹. Teisingumo Teismo užduotis yra išaiškinti bendrus kriterijus, kuriuos taikant galima vertinti sutarties sąlygų, kurioms taikomos direktyvos nuostatos, nesąžiningą pobūdį²⁰.

b) Sąlyga dėl priešlaikinio sutarties pasibaigimo

68. Pirmoji sąlyga, nurodyta antrajame prejudiciniame klausime, susijusi su priešlaikinio ilgalaikių sutarčių pasibaigimo galimybe, kai sutartis nevykdoma labai ribotą laiką.

69. Šiuo konkrečiu atveju paskolos sutarties 6 sąlygoje numatyta, kad paskolą suteikiantis taupomasis bankas gali pareikalauti prieš terminą grąžinti visą paskolos sumą, jei skolininkas per 33 metų sutarties galiojimo laikotarpį nesumoka bent vienos iš 396 mokėtinų mėnesinių įmokų.

70. Komisijos manymu, akivaizdu, kad ši sutarties sąlyga yra galiojanti, nes net vienos įmokos nesumokėjimas yra esminės paskolos gavėjo sutartinės prievolės pažeidimas, todėl negalima reikalauti, kad paskolos davėjas toliau laikytųsi sutarties.

16 — 2009 m. birželio 4 d. Sprendimas *Pannon GSM* (C-243/08, Rink. p. I-4713, 37 punktas).

17 — Sprendimas *VB Pénzügyi Lízing* (minėtas 6 išnašoje, 44 punktas) ir 2012 m. balandžio 26 d. Sprendimas *Invitel* (C-472/10, 22 punktas).

18 — Sprendimas *Invitel* (minėtas 17 išnašoje, 30 punktas).

19 — Žr. sprendimus *Pannon GSM* (minėtas 16 išnašoje, 42 punktas), *Mostaza Claro* (minėtas 6 išnašoje, 22 punktas) ir *VB Pénzügyi Lízing* (minėtas 6 išnašoje, 43 ir 44 punktai).

20 — Žr. 2010 m. birželio 3 d. Sprendimą *Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid* (C-484/08, Rink. p. I-4785, 33 punktas) ir Sprendimą *VB Pénzügyi Lízing* (minėtas 6 išnašoje, 40 punktas).

71. Ar dėl šios sąlygos atsiranda ryškus ir nepateisinamas iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų neatitikimas vartotojo nenaudai, galima nustatyti tik atlikus palyginimą su teisine situacija, kuri pagal nacionalinės teisės aktus numatyta tuo atveju, kai pačios šalys dėl to nesusitarė. Ir tik tada, kai dėl sutartinės sąlygos vartotojas patenka į nepalankesnę teisinę situaciją, palyginti su ta, kurioje jis būtų, jei būtų taikomos įstatymų normos, galimas dalykas dėl jos atsiranda nesąžiningas sutartinių teisių ir pareigų pusiausvyros pasikeitimas vartotojo nenaudai.

72. Net ir tada, kai dėl sutarties sąlygos vartotojas patenka į nepalankesnę situaciją nei ta, kuri nustatyta įstatymais, tai nebūtinai reiškia tokį sutarties pusiausvyros pasikeitimą, kuris laikytinas nesąžiningu, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 93/13 3 straipsnį.

73. Atvirkščiai, Direktyvos 93/13 3 straipsnyje aiškiai nustatyta, kad sutarties sąlyga yra laikoma nesąžininga tik tada, kai pažeidžiant sąžiningumo reikalavimą dėl jos vartotojo nenaudai atsiranda ryškus ir nepateisinamas iš sutarties kylančių teisių ir pareigų neatitikimas. Taip užtikrinamas sutarties laisvės principas ir pripažįstama, kad daugeliu atveju sutarties šalys turi teisėtą interesą nustatyti tokius sutartinius santykius, kurie nukrypsta nuo įstatymų nuostatų.

74. Nustatyti, ar dėl sutarties sąlygos, lėmusios, kad sutartinių teisių ir pareigų pusiausvyra, palyginti su nustatyta įstatymais, pasikeitė vartotojo nenaudai, atsiranda ryškus ir nepateisinamas neatitikimas, galima tik atlikus išsamų visų konkrečių sutarties aplinkybių vertinimą, kaip nurodyta direktyvos 4 straipsnio 1 dalyje. Ryškus neatitikimas turi būti vertinamas kaip nepateisinimas pirmiausia tada, kai vartotojo teisių ir pareigų apribojimas yra toks didelis, kad vadovaudamasis sąžiningumo reikalavimu sutarties sąlygų autorius negalėjo manyti, jog vartotojas būtų sutikęs su analogiška sąlyga, jei dėl jos būtų atskirai derėtasi.

75. Tokiomis aplinkybėmis, be kita ko, svarbu, ar analogiškos sutarties sąlygos yra dažnos, t. y. ar jos reguliariai naudojamos, kai teisiškai sudaromos panašios sutartys ar, priešingai, yra netikėtos, ar tokia sąlyga turi objektyvų pagrindą ir ar, nepaisant sutarties pusiausvyros pasikeitimo sąlygos autoriaus naudai, vartotojas neliko be apsaugos reguliuojant atitinkamos sąlygos dalyką.

76. Todėl pagrindinės bylos ginčo atveju visų pirma yra svarbu, kaip įstatymais yra reglamentuotas paskolos sutarties nutraukimas, pirmiausia esant kokioms sąlygoms paskolos davėjas turi teisę pareikalauti prieš terminą grąžinti visą paskolą, kai skolininkas vėluoja sumokėti pavienes įmokas. Taigi ginčijamą sąlygą reikia vertinti taikant šį kriterijų.

77. Viena vertus, reikia atsižvelgti į tai, kad pareiga mokėti įmokas yra esminė paskolos gavėjo sutartinė prievolė. Kita vertus, atsakant į klausimą, ar net ir vienos įmokos nesumokėjimas iš principo leidžia paskolą suteikusiam taupomajam bankui nebesilaikyti sutarties, reikia atsižvelgti į tai, kad hipoteka taupomajam bankui jau buvo suteikta garantija, o tai, kad buvo uždelsta sumokėti vos vieną įmoką, galėjo būti paprasčiausias neapdairumas ir tai nebūtinai reiškia, kad paskolos gavėjas turi mokėjimo sunkumų. Be to, reikia palyginti suteiktos paskolos dydį, jos terminą ir svarbą paskolos gavėjo egzistencijai su paskolos davėjos interesu net ir dėl vienos nesumokėtos įmokos atsisakyti vykdyti paskolos sutartį.

78. Galiausiai prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi atsižvelgti ir į tai, kokias galimybes pagal nacionalinės teisės, taip pat nacionalinės proceso teisės aktus turi vartotojas, kad galėtų pašalinti priešlaikinio visos paskolos grąžinimo padarinius. Šiuo atveju ypač svarbi LEC 693 straipsnio 3 dalyje numatyta galimybė paskolos gavėjui pašalinti sutarties nutraukimo ir (arba) visos paskolos grąžinimo poveikį, jeigu jis sumoka visas mokėtinas įmokas. Į tai būtina atsižvelgti bendrai vertinant, ar dėl ginčijamos sąlygos, pažeidžiant sąžiningumo reikalavimą, vartotojas patenka į neproporcingai nepalankesnę padėtį.

79. Iš pateiktų samprotavimų matyti, kad, priešingai, nei mano Komisija, kuri ginčijamą sąlygą vertina kaip abstrakčią ir nesusiedama su konkrečia teisės sistema ir aplinkybėmis laiko ją galiojančia, tik nacionalinis teismas gali atlikti reikalaujamą sąžiningumo vertinimą pagal Direktyvos 93/13 3 straipsnyje nustatytus kriterijus.

80. Vadinas, reikia daryti tarpinę išvadą, kad nacionalinis teismas, vadovaudamasis Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 ir 3 dalimis, turi nustatyti, ar sutartyse su vartotojais esančių bendrųjų prekybos sąlygų nuostata yra nesąžininga. Vertindamas sąlygą dėl nekilnojamajam turtui įsigyti suteiktos paskolos gražinimo prieš terminą kreditoriaus reikalavimu teismas pirmiausia turi patikrinti, kiek šia sąlyga nukrypstama nuo atitinkamų įstatymo normų, ar egzistuoja objektyvus tokios sąlygos pagrindas ir ar dėl sutarties pusiausvyros pasikeitimo sąlygos autoriaus naudai neatsitiko taip, kad vartotojas šios sąlygos reguliavimo dalyko atžvilgiu liko be apsaugos.

c) Sąlyga dėl delspinigių

81. Antrasis klausimas taip pat yra susijęs su sąlyga dėl delspinigių. Konkrečiai kalbant, pagrindinėje byloje ginčijamos sutarties 6 sąlygoje nustatyta, kad paskolos gavėjui pavėlavus sumokėti, automatiškai, be būtinybės pranešti, atsiranda prievolė mokėti 18,75 % dydžio delspinigius. Tačiau pradinė nominali standartinė paskolos palūkanų norma yra 4,87 %.

82. Dėl bendro požiūrio, kaip reikėtų vertinti klausimą, ar tokia nuostata dėl delspinigių laikytina negaliojančia sutarties sąlyga pagal Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalį, visų pirma reikia nurodyti į pirma išdėstytus bendrus samprotavimus²¹.

83. Pirmiausia nacionalinis teismas turi atlikti palyginimą su įstatymuose nustatyta palūkanų norma, paskui, atsižvelgdamas į visas konkrečius atvejo aplinkybes, patikrinti, ar pagal sąžiningumo reikalavimą dėl nukrypimo vartotojo nenaudai atsiranda ryškus ir nepateisinamas šalių sutartinių teisių ir pareigų neatitikimas²².

84. Direktyvos priedo, nurodyto direktyvos 3 straipsnio 3 dalyje, 1 dalies e punkte kaip nesąžiningos sąlygos pavyzdys aiškiai išvardytos tokios sąlygos, pagal kurias iš vartotojo, neįvykdžiusio įsipareigojimų, kaip kompensaciją už tai reikalaujama sumokėti neproporcingai didelę sumą. Vis dėlto direktyvos priede, remiantis šios direktyvos 3 straipsnio 3 dalimi, pateikiamas tik orientacinis ir neišsamus sąlygų, kurios gali būti pripažintos nesąžiningos, sąrašas. Vadinas, vien remiantis tuo, kad sąlyga yra paminėta priede, negalima iš karto daryti išvados apie nesąžiningą jos pobūdį; tačiau jos paminėjimas yra esminis elementas, kuriuo remdamasis teismas gali pagrįsti šios sąlygos nesąžiningumo vertinimą²³.

85. Konkrečiai vertinant gali būti svarbu, kokio dydžio delspinigiai paprastai numatomi hipoteka užtikrintose paskolos sutartyse. Jei, kaip nurodo Komisija, pagal Ispanijos teisės aktus kitų vartojimo paskolų atveju delspinigių norma negali viršyti įstatymuose numatytos normos daugiau kaip 2,5 karto, tai leistų daryti išvadą dėl galimo neatitikimo, kaip ir aplinkybė, kad dėl suteiktos garantijos bankų ir taupomųjų bankų refinansavimo išlaidos hipoteka užtikrintų paskolų atveju paprastai yra daug mažesnės negu kitų vartojimo paskolų atveju.

21 — Žr. šios išvados 64–67 punktus.

22 — Byloje *Banco Español de Crédito* Ispanijos teismas, atsižvelgęs į įstatymu nustatytas palūkanų ir delspinigių normas pagal 1990–2008 m. nacionalinius biudžeto įstatymus, savo iniciatyva sutartyje numatytą 29 % palūkanų normą buvo sumažinęs iki 19 %.

23 — Sprendimas *Invitel* (minėtas 17 išnašoje, 26 punktas).

86. Be to, vertinant reikia atsižvelgti į tai, kokie gali būti teisėti delspinigių normos tikslai pagal nacionalinės teisės aktus, ar ja, pavyzdžiui, išreiškiama tik dėl uždelsto mokėjimo patirta fiksuoto dydžio žala, ar taip pat sutarties šalys skatinamos laikytis sutarties. Atskirose valstybėse narėse delspinigiais teisėtai siekiami tikslai gali skirtis. Direktyvos 93/13 esmė ir tikslas nėra suvienodinti nacionalinių teisės tradicijų.

87. Jei delspinigiais siekiama vien kompensuoti dėl uždelsto mokėjimo patirtą fiksuoto dydžio žalą, delspinigių norma yra per didelė jau tada, kai ji labai viršija numanomą konkretų dėl uždelsto mokėjimo patirtos žalos dydį. Tačiau suprantama, kad didelė delspinigių norma motyvuoja skolininką laiku vykdyti savo sutartines prievolės ir kuo greičiau atlikti uždelstus mokėjimus. Jei pagal nacionalinės teisės aktus delspinigiais siekiama skatinti laikytis sutarties, taigi laiku vykdyti mokėjimus, delspinigių normą reikėtų vertinti kaip nesąžiningą tik tada, kai ji labai viršija tai, kas būtina šiam tikslui pasiekti.

88. Vadinasi, reikia daryti tarpinę išvadą, kad vertindamas sąlygą dėl delspinigių teismas pirmiausia turi patikrinti, kiek tokia delspinigių norma nukrypsta nuo įstatymais nustatytos normos ir ar ji nėra neproporcinga tikslui, kurio siekiama delspinigiais.

d) Sąlyga, leidžianti vienašališkai nustatyti mokėtinos sumos dydį

89. Galiausiai antruoju prejudiciniu klausimu prašoma paaiškinti neproporcingumo sąvoką, siejant paaiškinimą su pagrindinėje byloje ginčijamos sutarties 15 sąlyga. Šioje sąlygoje nustatyta, kad siekdamas pradėti priverstinio vykdymo procesą paskolos davėjas gali vienašališkai apskaičiuoti mokėtiną paskolos sumą ir taip pats sukurti esminę sąlygą vykdyti supaprastinto hipotekos vykdymo procesą. Siekdamas paaiškinti teisinę situaciją, kai ši sąlyga tampa svarbi, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad per priverstinio vykdymo procesą skolininkas neturi galimybės pareikšti prieštaravimo dėl tokio skolos apskaičiavimo ir turi pradėti atskirą procesą dėl pripažinimo. Tačiau procesas dėl pripažinimo nesustabdo tolesnės priverstinio vykdymo proceso eigos, todėl kai priimamas sprendimas byloje dėl pripažinimo, skolininkas jau būna praradęs hipoteką įkeistą turtą.

90. Ir šiuo klausimu nacionalinis teismas, priimdamas sprendimą, turi atsižvelgti į visas konkrečius atvejo aplinkybes. Tačiau taikomi tokie kriterijai.

91. Iš pradžių vėl reikia atsakyti į klausimą, kokia būtų teisinė situacija (šiuo atveju – kaip vyktų priverstinio išieškojimo procesas), jei sutartyje nebūtų numatyta ginčijama sąlyga.

92. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo ir proceso šalių pastabas suprantu taip, kad, nesant atitinkamos sąlygos, iš pradžių paskolą suteikęs taupomasis bankas turėtų skolininkui inicijuoti bylą dėl skolinio reikalavimo dydžio nustatymo, kad per vykdymo procesą galėtų pagrįsti reikalaujamą konkretaus dydžio sumą. Kai paskolos davėjas gali vienašališkai apskaičiuoti skolos dydį, jis išvengia minėto proceso dėl pripažinimo. Tokios sąlygos pasekmė yra tai, kad skolininkas prieš vykdymą negali ginčyti vykdytino reikalavimo dydžio. Vis dėlto tiek prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, tiek proceso šalys savo pastabose vieningai pripažįsta, kad vienašališkai nustatyta suma šalims nėra teisiškai privaloma, taigi skolininkas gali ją ginčyti vėliau pradėdamas procesą dėl pripažinimo ir dėl įrodinėjimo pareigos jis taip pat neatsiduria nepalankesnėje situacijoje.

93. Dėl šios sąlygos apribojama galimybė pasinaudoti teisine apsauga prieš priverstinį vykdymą, todėl sutartinių teisių ir pareigų pusiausvyra pasikeičia vartotojo nenaudai. Tačiau tai dar nebūtinai reiškia, kad pažeidžiant sąžiningumo reikalavimą atsiranda ryškus ir nepagrįstas sutartinių teisių ir pareigų neatitikimas vartotojo nenaudai. Tai galiausiai reikia nustatyti bendrai įvertinus visus pranašumus ir trūkumus, kurių dėl šios sąlygos patiria abi sutarties šalys.

94. Dėl ginčijamos sąlygos paskolą suteikęs taupomasis bankas gali greičiau ir paprasčiau realizuoti hipoteka įkeistą turtą. Dėl to padidėja skolininko suteiktos garantijos vertė, o tai atitinka ir skolininko ekonominių interesų. Lygiai taip pat skolininkas ir (arba) vartotojas susiduria su rizika netekti garantijos anksčiau, negu bus nustatyta, kokio dydžio reikalavimą paskolą suteikęs taupomasis bankas gali patenkinti iš suteiktos garantijos.

95. Sprendimą dėl bendro įvertinimo nacionalinis teismas turi priimti atsižvelgęs ir į kitas konkrečius atvejo aplinkybes. Jis, be kita ko, turi atsakyti į klausimą, ar tikrai nėra galimybės skolininkui pareikšti prieštaravimų jau per priverstinio vykdymo procesą. Apie tai byloja LEC 695 straipsnio 1 dalies tekstas. Be to, svarbu, koks konkrečiai yra vienašališko skolos dydžio nustatymo procesas, kokią tikrinimo kompetenciją turi jame dalyvaujantis notaras ir kaip reikia vertinti tą aplinkybę, kad, kaip nurodė Ispanijos vyriausybė, nagrinėjamą sąlygą turi teisę naudoti tik tie bankai ir taupomieji bankai, kuriems taikoma valstybinė bankų kontrolė.

96. Reikia daryti tarpinę išvadą, kad vertinant sąlygą dėl vienašališko skolos dydžio apskaičiavimo pirmiausia reikia atsižvelgti į tai, koks yra tokios sąlygos poveikis nacionalinėje proceso teisėje.

V – Išvada

97. Todėl siūlau Teisingumo Teismui priimti tokį sprendimą:

1. Priverstinio vykdymo išieškant iš hipoteka ar kitaip įkeisto turto remiantis notariniais dokumentais sistema, kurioje numatytas prieštaravimo galimybių dėl priverstinio vykdymo apribojimas, yra nesuderinama su Tarybos direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais, jei veiksminga vartotojo teisių, suteiktų Direktyva 93/13, apsauga nei per patį priverstinio vykdymo procesą, nei per atskirą teisminį procesą negali būti užtikrinama, pavyzdžiui, tuo, kad teismas gali laikinai sustabdyti priverstinį vykdymą.
2. Nacionalinis teismas, vadovaudamasis Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 ir 3 dalimis, turi nustatyti, ar sutartyse su vartotojais esančių bendrųjų prekybos sąlygų nuostata yra nesąžininga.
  - a) Vertindamas sąlygą dėl nekilnojamajam turtui įsigyti suteiktos paskolos gražinimo prieš terminą kreditoriaus reikalavimu teismas pirmiausia turi patikrinti, kiek šia sąlyga nukrypstama nuo atitinkamų įstatymo normų, ar egzistuoja objektyvus tokios sąlygos pagrindas ir ar dėl sutarties pusiausvyros pasikeitimo sąlygos autorius naudai neatsitiko taip, kad vartotojas šios sąlygos reguliavimo dalyko atžvilgiu liko be apsaugos.
  - b) Vertindamas sąlygą dėl delspinigių teismas pirmiausia turi patikrinti, kiek tokia delspinigių norma nukrypsta nuo įstatymais nustatytos normos ir ar ji nėra neproporcinga tikslui, kurio siekiama delspinigiais.
  - c) Vertinant sąlygą dėl vienašališko skolos dydžio apskaičiavimo pirmiausia reikia atsižvelgti į tai, koks yra tokios sąlygos poveikis nacionalinėje proceso teisėje.